

جایگاه اجتماعی زنان نوازنده در آشور نو بر اساس مدارک بصری در کاخ‌ها و معابد

دکتر بیتا سودایی

استادیار باستان شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد پیشوا-ورامین

bitasodaei@yahoo.com

تاریخ دریافت ۹۴/۵/۱۹ تاریخ پذیرش ۹۴/۶/۲۷

چکیده

با شروع حفاریهای باستان شناسی در سال ۱۸۴۰ م در عراق امروزی مدارک بسیار مهمی از تمدن‌های بزرگ بین‌النهرین در این منطقه بدست آمد. تلاش محققینی مانند بوتا، منجر به شناسایی بقایایی امپراتوری آشور شد. در متون کلاسیک به ندرت می‌توان اطلاعاتی در مورد موضوعات موردنظر بدست آورد. از این رو بهترین منبع برای بدست آوردن اطلاعات، بررسی مدارک باستان شناسی همراه با منابع مکتوب تاریخی موجود است. در این مقاله با بررسی مدارک مصور در کاخ‌ها و معابد آشوری همچنین نقش برجسته‌ها و لوح‌های تزیینی عاجی به سازهایی که توسط زنان در دوره آشور نو نواخته می‌شده، می‌پردازد. بدین‌گونه می‌توان به جایگاه و حضور زنان در جامعه بین‌النهرین نیز پی‌برد.

واژگان کلیدی: آشور نو، زن، نوازنده، نقش برجسته، عاج.

مقدمه

مدارک تصویری که نمایانگر حضور نوازندگان زن در مراسم های پیروزی و مذهبی است در نقوش برجسته کاخ های سلطنتی آشور و بعضی از تزئینات عاج بدست آمده که متعلق به هنر هزاره اول ق. م است. این نوازندگان به صورت منفرد و یا گروهی همراه با مردان در جشن پیروزی، مهمانی ها و مراسم مذهبی و آئینی به نمایش گذاشته شده اند.

در سه نمونه نقش برجسته بدست آمده دو نمونه شرکت نوازندگان را در جشن پیروزی و در یک نمونه آنها را در مراسم مذهبی نشان داده است. این نقش برجسته ها متعلق به دو پادشاه آشور آشور بنی پال (۶۶۸-۶۳۱ ق. م) و سناخریب (۷۰۴-۶۸۱ ق. م) است. در چهار نمونه عاج بدست آمده نوازندگان را در مراسم میهمانی نشان می دهند که قدمت اینها به قرن هفتم، هشتم و نهم ق. م بر می گردد که به صورت پلاک های تزئینی بر روی اثاثیه و یا ظروف کوچکی بدست آمده اند. در اینجا لازم به ذکر است که در قرن هفتم و هشتم تزئینات کاخ ها بیشتر غیرمذهبی بوده و هنرمند روی حوادث واقعی متمرکز بوده است در حالی که در قرن نهم هنرمندان بر روی موضوعات مذهبی تمرکز کرده اند. لازم به ذکر است ادوات موسیقی آنها به صورت زهی، کوبه ای، دمشی، و لرزشی بوده است. به منظور متفاوت نشان دادن این ادوات از یکدیگر نوازندگان جدید آنها را بر طبق چگونگی تولید صدا طبقه بندی می کنند.

۱- سازهای زهی^۱ سازهای سیمی هستند که بر روی آنها کشیده می شدند مانند چنگ، عود.

۲- سازهای دمی^۲ سازهای هستند که هنگامی که هوا در داخل آنها دمیده می شود تولید صدا می کنند مانند نی ها و فولوت ها.

۳- سازهای کوبه ای^۳ سازهای هستند که به شکل پوست کشیده شده بر روی یک قاب هستند که با ضربه خوردن تولید صدا می کنند از این دسته می توان به دایره، طبل به شکل های مختلف مخروطی، استوانه ای و دایره ای نام برد.

۴- سازهای لرزشی^۴ سازهای هستند که با تکان دادن و ضربه زدن به آنها صدا تولید می شود مانند: دف، دایره.

با بررسی نقوش زنان در آثار بجا مانده می توان مشاهده کرد که این چهار نوع ساز توسط نوازندگان زن نواخته می شده و نمایانگر جایگاه اجتماعی و موقعیت قانونی زنان در جامعه آشور نو است.

موقعیت جغرافیایی و تاریخ سیاسی آشور نو:

گوشه شمال شرق بین النهرین علیا در قسمتی که رودخانه دجله از شمال غرب به جنوب شرق جریان دارد، تشکیل منطقه ای را می دهد که آشور نامیده می شود (مجیدزاده، ۱۳۷۶، ص ۱۳۹).

آشور نو شامل قرن نهم، هشتم و هفتم است که از یک سو شاهد اوج قدرت سیاسی، نظامی و هنری و در سوی دیگر شاهد ضعف و سرنگونی آشور در منطقه هستیم. از شهرهای مهم این دوره می توان به کالاه (نیمرود) و کویونجیک (نینوا) اشاره کرد. در قرن نهم شاهان آشوری توانستند آرامی ها را سرکوب کنند و از لحاظ سیاسی و نظامی افتخارات زیادی را برای

2 - Aerophones

3 - Membranophones

4 - Idophones

1 - Chordophones

چنگ زنان با دو دست بر روی سیم می کشیدند، چنگی که آنها حمل می کنند یک مثلث بزرگ عمودی است که در زیر بازوی چپش جمع شده است و بر روی آن ۱۲ سیم قابل رویت است. دست راست نزدیک بازوی افقی چنگ و به منظور کمک برای ایستادن آن بوده است و دست چپ در میان سیم ها دیده می شود. Rimmer معتقد است یک دست دارای اهمیت است و حرکت می کند در حالی که دست دیگر حالت کمکی دارد و فعالیت کمتری دارد (شکل ۲) (Rimmer, 1969:32)

نوازنده دف، دف مخروطی کوچکی که به نظر سبک و قابل حمل را بوسیله یک بند چرمی در نزدیک کمر آویزان کرده اند که با دو دست بر روی آن می نوازند. بدنبال این نوازندگان نوازنده عود دیده می شود که عود را در زاویه ۴۵ درجه در دست دارد گر چه این طرح به خوبی قابل رویت نیست ولی عود به شکل بدنه گرد کوچک که بر روی آن ۲ یا ۳ سیم دیده می شود و دارای یک دسته کوتاه و باریک است.

بدنبال آنها نوازنده دونی دیده می شود که نی ها به طور افقی از دهانش خارج شده است، دست چپ نوازنده بر روی یک نی و دست راست، نی دیگر را پوشانده است و با کمک انگشتان درجه تن صدا را بوجود می آورد.

پوشش همه نوازندگان تقلیدی از پوشش ملکه است. سبک موی آنها در بالای سر، اطراف گوش، و در پشت گردن به صورت موجدار می باشد که بر روی شانه ها افتاده است. همه زنان یک سربند پهن بر سر دارند و لباس آنها شامل تزئیناتی در گردن، آستین های با تزئینات سر آستین است یک شال که بر روی لباس افتاده، جامه بلند تا مچ پا و در پایین با

خود به ثبت رساندند همچنین از نظر هنر و معماری نیز آثار بسیار ارزشمندی را از خود برجای گذاشتند. در قرن هشتم سرزمین اشور دچار ضعف و بحران سیاسی شد. آثار هنری بدست آمده نیز دچار افت می شود. ضعف و بحران همچنان ادامه می یابد چنانچه در قرن هفتم با وجود جنگ های سناخریب، آسارحدون و آشور بنی پال که در گزارش های شاهان آشوری نقل شده در واقع چیزی جز ضد حمله های موفقیت آمیز نبودند و جنگ و گریز آنها جنبه دفاعی صرف داشت. بدینگونه آشوری ها در طی این درگیری ها و کشمکش ها نیروهایشان به تحلیل رفت و سرانجام امپراتوری آشور سرنگون شد.

گرچه قرن هفتم شاهد از هم پاشیدن سریع و ناگهانی امپراتوری بزرگ آشور هستیم اما این دوره از نظر هنری در تاریخ بین النهرین اهمیت بسیاری دارد. در ذیل به بررسی تصویر زنان در کاخ ها و معابد شاهان قرن هفتم می پردازیم.

نقش برجسته I: نوازندگان باغ

این نقش برجسته در یک اتاق بزرگ در گوشه غربی شمال کاخ نیمرود بدست آمده است که توسط ویلیام لوفتوس در سال ۱۸۵۴ م حفاری شده است. در این نقش برجسته آشور بنی پال و ملکه همراه با نوازندگان زن دیده می شوند.

در این صحنه کمتر از ۷ زن با ادوات ساز و آواز در کنار شاه و ملکه دیده می شوند که عبارتند از چهار چنگ زن، یک نوازنده عود، یک نوازنده دونی و یک نوازنده دف که به طور چرخشی در اطراف جفت سلطنتی می نواختند (شکل ۱).

ریشه‌ها تزئین شده است همه کفش بر پا دارند و لباس آنها شبیه لباس ملکه است.

در این صحنه خدمه و ملازمان درباری نیز رویت می‌شوند که به صورت نیمرخ نشان داده شده‌اند تقریباً در همان اندازه در حالی که صورتشان به طرف زوج سلطنتی است. اینها نزدیکترین اشکال به ملکه و شاه می‌باشند و با یکدیگر تداخل دارند به گونه‌ای که فقط قسمتی از آنها دیده می‌شود. از آنجایی که نوازندگان بدنبال و پشت حاملان غذا و سرگرمی هستند در بین آنها فاصله قابل توجهی وجود دارد. بنابراین هر نوازنده به صورت تک نواز نشان داده شده است و مانند یک عضو از گروه موسیقی بنظر می‌رسند. در این نقش برجسته نوازندگان در حال سرگرم کردن شاه و ملکه هستند و آنها از خلق صداهای زیبا لذت می‌برند.

نقش برجسته II: مراسم پیروزی

صفحه‌های بزرگ سنگ آهک با نقش کنده در اطاق ۳۳ جنوب غربی کاخ نینوا، توسط هنری لایارد در سال ۱۸۵۰ م. بدست آمده است که موضوع آن پیروزی آشور بنی پال را در مقابل ایلامی‌ها نشان می‌دهد. (Curtis & Reado, 1995: 77) (شکل ۳)

در دیوارهای بیرونی شهر با نزدیکی ارتش پیروز آشور، مردان و زنان نوازنده را در حال نواختن نشان می‌دهند و به دنبال آنها زنان و کودکانی که آواز می‌خوانند و دست می‌زنند.

اطلاعات نظامی، سیاسی و جغرافیایی مرتبط به این صحنه بوسیله ۳ سنگ نبشته بر روی ۵ یا ۶ صفحه مشخص می‌شود. بر روی سنگ نبشته‌های مفصل و بزرگ نشان می‌دهد «پادشاه جهان، شاه آشور که با حمایت آشور و ایشتر پیروز شد و

دشمنانش در اورارتو و ایلام را خوار کرد. (Russell, 1999:178-176)

در قسمت دیگر سنگ نبشته پیروزی آشور بنی پال و فتح شهر ماداکتو را نشان می‌دهد روی صفحه ۶ به صورت واضح برجسب ماداکتو نوشته شده است شهری ایلامی که تصور می‌شود تقریباً در ۳۰ کیلومتری شمال غرب شوش بوده است (Parpola & Porter, 2001:16)

در این صحنه با ورود ارتش فاتح آشوری نوازندگان و کرنش آنها نیز دیده می‌شود. بدین‌گونه که بعد از سواره نظام آشوری و ارابه‌های جنگی، نوازندگان در حال نواختن و رقص و آواز دیده می‌شوند. اولین گروه نوازنده شامل ۵ مرد نوازنده و ۶ زن نوازنده و در انتها ۶ زن و ۹ کودک در حال دست زدن و هلله کردن دیده می‌شوند.

همانطور که در صحنه نقش برجسته باغ آشور بنی پال دیده می‌شود نوازندگان اصلی هر دو گروه سازی مرد وزن چنگ عمودی می‌نوازند، قابل ذکر است که چنگ عمودی بیشتر از دیگر ادوات موسیقی دیده می‌شود. چنگ‌های نوازندگان زن و مرد یکسان و همانند بنظر می‌رسند و تنها تفاوت قابل مشاهده در تزئینات آنها است. سیم‌هایی که از بازوهای افقی پائینی آویزان هستند بسته به اینکه توسط زن یا مرد نواخته می‌شوند تفاوت دارند. سیم‌های روی چنگ مردان چهار منگوله یا مهره در انتها دارد ولی چنگی که توسط زنان نواخته می‌شد با شرابه‌های گره دار در بالا و پائین تزئین شده است. از یازده آلت موسیقی که در این مراسم نواخته می‌شود هفت تای آن چنگ عمودی، دو تای آن دو نی موازی و یک عود استوانه‌ای و یک چنگ افقی دیده می‌شود. (Rimmer, 1969: 21)

یک نوار تزئینی دارد، حاشیه دامن آنها در جلو کمی بلند ولی در پشت تا مچ پا کشیده شده است. لباس دارای کمر بند می‌باشد ولی کمر بند زنان از مردان متفاوت است. کل گروه با پای برهنه رژه می‌روند. لباس زنان و بچه‌های آخر مراسم همانند نوازندگان زن است. طول لباس بچه‌ها کوتاهتر است، آرایش موی زنان متفاوت می‌باشد یکی از آنها موی بسیار کوتاهی دارد، ۳ زن دیگر موی بلندتری داشتند که تا شانه آنها می‌رسد و یک زن دیگر موی بلند بافته شده دارد. ظاهر یکنواخت نوازندگان زن و مرد این اجازه را می‌دهد که بیان کنیم امکان دارد آنها گروهی سازمان یافته از نوازندگان حرفه‌ای بودند که به طور یکسانی لباس می‌پوشیدند.

نقش برجسته: مراسم مذهبی در معبد ایشتار

در سال ۱۸۵۳ هرمز رسام در ۶۵ متری از شمال جلو خان کاخ H سناخرب در نینوا یک سری نقش برجسته در دو طرف راهرو کشف کرد، این راهرو احتمالاً کاخ H را به معبد ایشتار متصل می‌کند. (Russell, 1991: 168)

موضوع این نقش برجسته‌ها یک طرف راهرو شاه را با همراهان و محافظانش نشان می‌دهد و طرف دیگر کاهنان، سربازان و حرکت نوازندگان را به‌طور سرازیری نشان می‌دهد. نوازندگان بدنبال یک گروه نیزه‌دار هستند، سه تای اولی نوازندگان مرد را با دف‌های چهار گوش نشان می‌دهند و دو نوازنده زن یکی با سنج و دیگری با دف دایره‌ای شکل دیده می‌شوند (شکل ۴). (Rassam, 1897:8)

نوازندگان زن تنها یک تفاوت با مردان داشتند آنها با موهای بلند بر روی شانه و سربند ثابت دیده می‌شوند، زنان لباسی بلند تا مچ پا پوشیده‌اند در اطراف لبه پائینی دارای ریشه است با کمر بند پهن و

آلات موسیقی نواخته شده توسط نوازندگان زن، چنگ‌های عمودی، دونی و عود است. بدنبال نوازندگان زن گروهی از ۶ زن و ۹ بچه دیده می‌شود که در حال دست زدن و هلله کردن هستند. که به عنوان قسمتی از مراسم به عنوان خوش آمد گویی شرکت کرده‌اند. ریمر پیشنهاد می‌کند که این زنان و بچه‌ها رقاصان هستند (Rimmer, 1969: 36-37).

اما هیچ مدرک تصویری از این ایده وجود ندارد و از سویی قرار گرفتن پاهای آنها بر روی زمین آن را رد می‌کند. گرچه در اینجا مدرک مصوری وجود ندارد که زنان و بچه‌ها در این مراسم رقاص هستند، در یک نمونه بدست آمده ۳ مرد نوازنده در نوعی از صحنه رقص دیده می‌شوند، به این دلیل که آنها گام‌های بلندی برداشته‌اند و پای راستشان را به سمت جلو با زانوی خم شده‌ای که در هوا بلند شده است فرانکفورت بیان می‌کند که مردان با ریتم موسیقی رقص پا کرده‌اند (Frankfurt, 1970: 181)

نوازندگان زن و مرد با هم اجرا داشتند و این نشان می‌دهد که از نظر جنسیتی هیچ تفاوتی بین زن و مرد نبوده است. ۵ نوازنده جلو گروه بلندتر و ریش‌دار هستند و جامه خاصی نسبت به ۶ نوازنده دیگر که به دنبال آنها هستند بر تن دارند. نوازندگان زن کوتاهتر هستند و در پشت آلات موسیقی برجستگی سینه هایشان دیده می‌شود. آرایش موی تمام نوازندگان یکسان است به شکلی که همه آنها دارای موهای فر کوتاه در پشت گردن و گردن هستند و توسط یک سربند نگهداری می‌شوند و در پشت سر بسته می‌شوند.

لباس زنان بلند، خطوط گردن بزرگتر است و یقه دارای تزئینات می‌باشد، آستین زنان از شانه تا مچ

در سمت چپ و در انتها یک پیچ دیده می‌شود. نوازندگان زن و مرد با جواهرات دیده می‌شوند، نوازندگان زن دف و سنج می‌نوازند. یکی از زنان سنج را با دو دستش نگه داشته و به صورت عمودی آن را حمل می‌کند و زن دیگر لبه سنج را گرفته و آن را در یک زاویه مایل نگه داشته است در این مراسم نوازندگان زن و مرد نمی‌توانند آلات موسیقی شبیه به هم بنوازند ولی آنها با هم قدم می‌زنند و با یکدیگر می‌نوازند.

در قسمتی دیگر راهرو ۷ نوازنده مرد و زن را نشان می‌دهد که ۳ نفر آنها زن هستند و در حال نواختن دف و سنج می‌باشند و بدنبال آنان چهار نوازنده چنگ افقی را نشان می‌دهد (شکل ۵). زنان در این نقش برجسته با موهای نسبتاً کوتاه و کلاه لبه دار دیده می‌شوند که لباس بلندی بر تن دارند که تا میچ پا را پوشانده است، در لبه پایین لباس حاشیه و دارای ریشه می‌باشند. همچنین دارای یک کمربند پهن است که در سمت چپ آن یک پیچ دیده می‌شود. دو زن در حال نواختن دف و زن میانی در حال نواختن سنج دیده می‌شود (شکل ۶).

این مشخص نیست که این نوازندگان متعلق به کاخ و یا معبد بودند. شاید اینها افراد معبد بودند که در هنگام حضور شاه در معبد می‌نواختند.

۳ نمونه از عاج تزئینی در کاخ Burnt

نمونه‌های عاج تزئینی در اطاق شماره ۷ در نزدیک اطاق تخت در کاخ Burnt در کالاه توسط ملوان بدست آمده است که به سبک سوری تراشیده شده است. یکی از آنها در حدود ۶ سانتی متر ارتفاع دارد. بر روی آن ۳ نوازنده را در حالی که صورتشان به سمت چپ است را نشان می‌دهد. نوازنده مرد

در حال نواختن چنگ، یک نوازنده زن در حال نواختن دف و نوازنده زن دیگر در حال نواختن دونی است. نوازنده مرد با موهای بلند، لباس آستین کوتاه با کمربند در کمر دیده می‌شود لباسش در جلو و پشت بلند است و تا میچ پا می‌رسد (شکل ۷). ملوان اینگونه توصیف می‌کند: لباس سه نوازنده از جنس کتان است، لباس مرد با طرح لوزی طراحی شده و در حالی که قدم می‌زند چنگ می‌نوازد، بدنبال او نوازنده دف با لباس آستین کوتاه، جامه شرابه‌دار و کمربندی بر روی کمر بسته است، لباس در پشت بلند و در جلو کمی کوتاه است، لباس‌ها با برش عمودی موجدار تزیین شده است. موی زنان از پیشانی، پشت گوش، پشت گردن و تا زیر شان‌هایشان کشیده شده است، یکی از آنها دف را در جلو سینه‌اش نگه داشته و با دو دستش لبه پائین را محکم نگه داشته است و با دست راستش بر او ضربه می‌زند. زن دیگر دو نی می‌نوازد با دست راستش سوراخ صداها را گرفته و با دست چپش انتها نی دوم را گرفته است، در میان این سه نوازنده درخت کوتاه نخل دیده می‌شود. (Mallowan, 1966, 216)

لوفتوس در سال ۱۸۵۴-۵ طی حفاری که در کاخ Burnt در کالاه انجام داد یک ظرف دیگر از جنس عاج بدست آورد که بر روی آن نوازندگانی را در یک مراسم مهمانی نشان می‌دهد. (Curtis & Reade, 1995: 150)

موضوع آن بدین شرح است: بر روی یک صندلی شخصی نشسته است و در جلوی آن یک میز پایه دار بلند با غذا و درپشت میز غذا دو خدمه دیده می‌شوند. در پشت سر شخصی که بر روی صندلی نشسته ۵ نوازنده قابل شناسایی است که به سمت راست در حال حرکت می‌باشند. دو نوازنده اول

و جلو کمی کوتاه است در حالی که پا برهنه است، در جلوی او لوتوس دیده می‌شود (شکل ۹).

نتیجه گیری

با بررسی مدارک مصور بدست آمده، به طور واضح حضور نوازندگان زن را در دوره آشور نو می‌توانیم ببینیم. حضور این نوازندگان در جشن پیروزی، مراسم مهمانی، مراسم مذهبی و مراسم تشریفاتی آئینی نشان می‌دهد که این مناسبت‌ها همراه با موسیقی اجرا می‌شده است، و این کاملاً روشن است که در این مراسم از بهترین نوازندگان استفاده می‌کردند که نمایانگر موقعیت قانونی نوازندگان در جامعه آشوری است. همانگونه که اشاره شد در بعضی مواقع نوازندگان به صورت گروهی یا منفرد و یا همراه با مردان می‌نواختند و این نشان می‌دهد که نوازندگان زن مخاطبین محدودی نداشتند و فقط برای زنان نمی‌نواختند و آشوریها با توجه به مهارت و تخصص آنها در مراسم‌ها از نوازندگان زن استفاده می‌کردند.

منابع و مأخذ

- ۱- مجیدزاده، یوسف، (۱۳۸۰)، تاریخ و تمدن بین‌النهرین، مرکز نشر دانشگاهی، تهران، ج اول و سوم

2-Barnett, R.(1957), A catalogue of the Nimrud Ivories, London, the trustees of British Museum.

3-Cheng, J.,(2000), Assyrian music as represented and representations of Assyria music. PhD, dissertation, Harvard university.

4- Curtis, j. Read, j. (1994), Ar t and Empire, New York, the Metropolitan

دونی موازی می‌نوازند، بعدی دف می‌زند و دو تای آخری یک آلت موسیقی ناشناخته‌ای را می‌نوازند که مستطیل شکل است و با دست چپ نگه داشته‌اند و دارای سیم‌های افقی است که با دست راست بر روی آنها می‌کشیدند (شکل ۸).

نوازنده دونی و دف به صورت نیمرخ دیده می‌شوند و نوازندگان آخری صورتهایشان را برگردانده‌اند و تمام رخ هستند. موی تمام نوازندگان مجعد است، لباس سه نوازنده اولی آستین کوتاه، کمردار و بلند است، نوازنده اولی و سومی لباس ساده و بدون طرحی بر تن دارند در حالی که نوازنده دومی لباسی با طرح خطوط متقاطع پوشیده است، دو نوازنده آخری نیز لباس بی نظیری بر تن دارند، لباس آستین کوتاه و طرحدار (خطوط متقاطع) لباس آنها کوتاه و تا بالای زانو می‌باشد، همچنین در این صحنه درخت نخل و لوتوس هم دیده می‌شود. البته تشخیص این که این صحنه یک مراسم مذهبی را نشان می‌دهد یا نه مشکل است، ولی آنچه مشخص است این است که موسیقی در این مراسم سهم مهمی داشته است (Barnett, 1957).

نمونه دیگر که توسط لوفتوس در کاخ Burmt بدست آمده است، قسمتی از عاج تزئینی است که به سبک سوری حکاکی شده است. موضوع آن بدین شرح است: یک نوازنده زن را در حال نواختن دف نشان می‌دهد که با دست چپ او را نگه داشته و با دست راست بر آن می‌کوبد و در قاب پشت آن یک گوزن دیده می‌شود. زن با موی آرایش شده موجدار که در پشت گردنش افتاده است با لباس آستین کوتاه و کمربند پهن دیده می‌شود. نیمه بالای لباسش با طرح لوزی تزئین شده و دامن چین‌دار که در پشت

Museum of art, New York, the Metropolitan Museum of art .

5- Frankfortl, H. (1954), *The Art and Architecture of the ancient orient*, New Haven: Yale university Frantz- Ancient orient, Szabo, Gabriella.

6-King, L. (1915), *Bronze relief's from the Gates of Shameser, King of Assyria*, B. C. 860-825, London: The British Museum Pres.

7-Mallowan, M. (1966), *Nimrud and Its Remains*, Volume I,II, III, London, Collins,.

8-Parpola, S. and Porter, M.(2001), *the Helsinki Atlas of the Near East in the Neo-Assyrian period*, Helsinki: The caso bay Assyriological institute and the Neo – Assyrian text corpus project,.

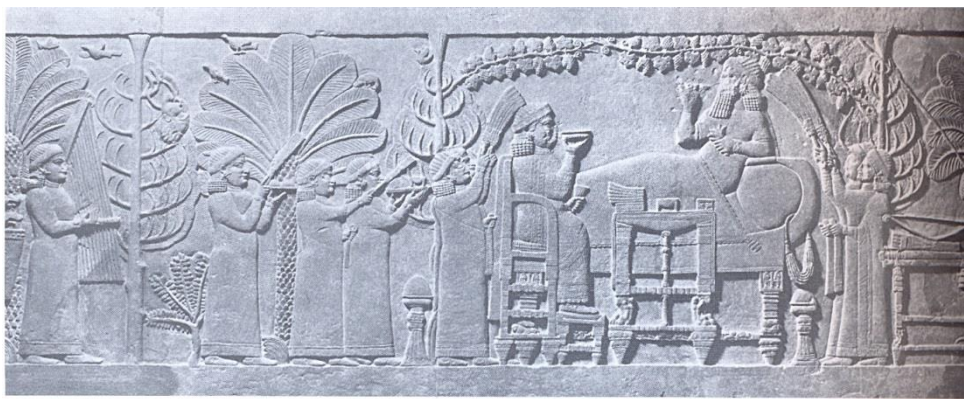
9-Rassam, H. (1897), *Asshur and the Land of Nimrod* Cincinnat curts& Jennings and New York: Eaton & Mains,.

10-Rimmer, J. (1969), *Ancient Musical Instrument of western Asia in the Department of western Asiatic Antiquities*, The British Museum, London: The Trustees of the British Museum,.

11- Russell, J. (1999) *The writing on the wall: studies in the Archiect ural context of late Assyrian palace inscription*, Mesopotamia civilization, winona Lake, Indiana Eisenbrauns,.

12-Sachs, C,. (1940), *the history of musical instruments*, New York, ww. Norton and company. Inc.saggs.H.W.E.

13-Walker, Ch and Dick, M. (2000),. *The induction of the cult image in ancient Mesopotamia state Archives of Assyrialiteracy text*, Volume I, Helsinki: The Neo- Assyrian text corpus project,.

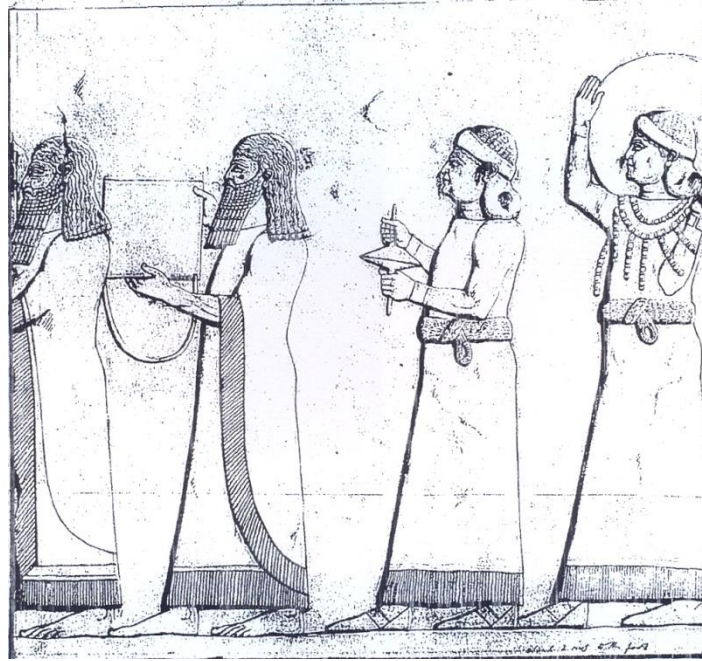
شکل ۱- تصویر نوازندگان در باغ سلطنتی

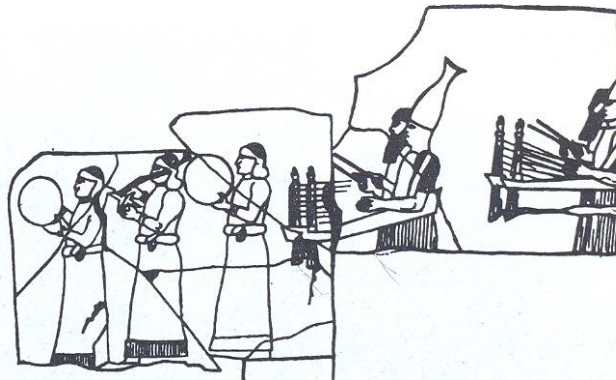
شکل ۲- نوازندگان چنگ

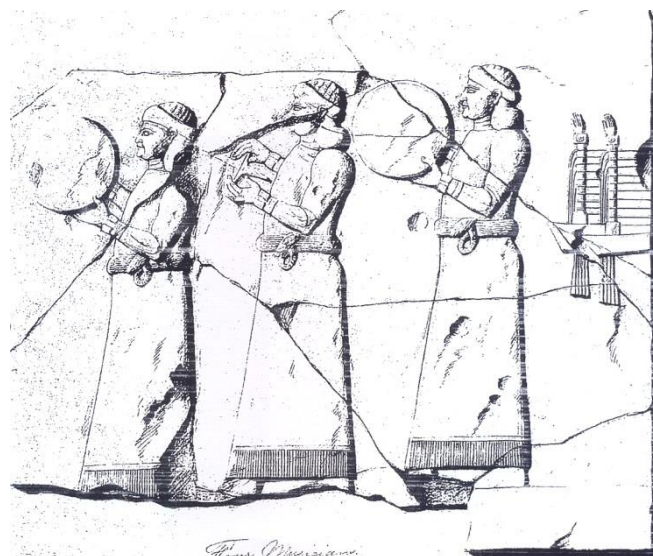
شکل ۳- نقش برجسته پیروزی آشور بنی پال بر ایلامی‌ها

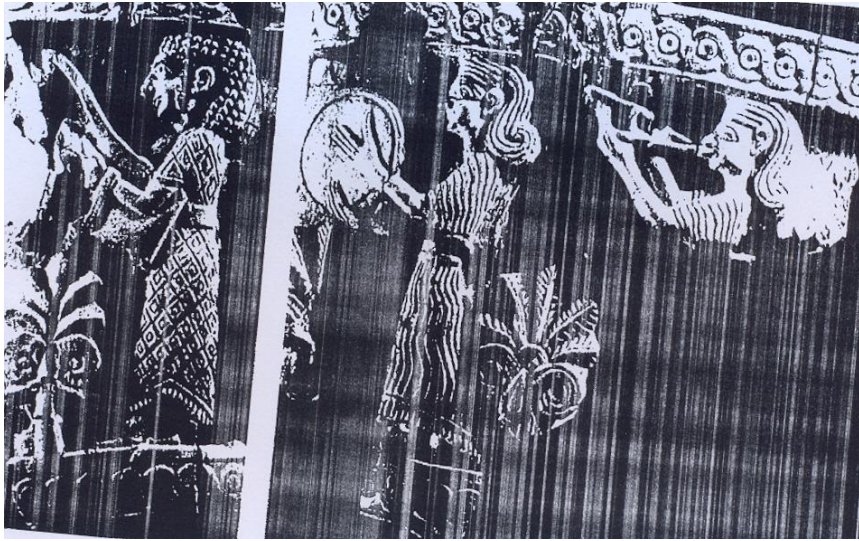
شکل ۴- نوازندگان مرد و زن در معبد ایشтар

شکل ۵- نوازندگان زن و مرد

شکل ۶- نوازندگان زن

شکل ۷ = عاج تزئینی: نوازندگی در یک مراسم مهمانی

شکل ۸ - نوازندگان در یک مراسم مهمانی

شکل ۹ - نوازنده دف